

## OD KRAJEVNIH NARODNOOSVOBODILNIH ODBOROV DO SEDANJE KOMUNE

Eden od osnovnih ciljev ljudske revolucije je bil, da v celoti razbije staro buržoazno oblast in tej oblasti ustrezeni upravopolitični aparat, ki se je skoraj v celoti vdinjal okupatorju, ter da zagotovi novo, revolucionarno oblast delovnega ljudstva.

Ta smoter je naša Komunistična partija in partizanska vojska zasledovala ves čas narodnoosvobodilne borbe in vzporedno z osvobajanjem teritorija izpod okupatorja ukinjala staro oblast ter ustanavljala odbore Osvobodilne fronte, ki so v tem času že bili zarodek nove ljudske oblasti. — Namen pričujočega članka je, prikazati rast ljudske oblasti na področju naše sedanje občine.

Prvo zasedanje Slovenskega narodnoosvobodilnega sveta v Črnomlju dne 19. in 20. februarja 1944 je že sprejelo odlok o razpisu volitev v prve narodnoosvobodilne odbore. Posebna izdaja Slovenskega poročevalca z dne 25. februarja 1944 piše: »Dosedanje narodno politično gibanje je postavilo temelje za narodno oblast. Postavilo je granitne kamne naše ljudske ali resnično demokratične oblasti, postalo je resnični mejnik v zgodovini slovenskega naroda.« Po 1. členu tega odloka je bilo predsedstvu SNOS naloženo, da razpiše volitve v krajevne in okrajne narodnoosvobodilne odbore. Krajevni narodnoosvobodilni odbori naj bi bili samoupravne enote, zgrajene na osnovnih načelih slovenske in jugoslovanske ljudske oblasti o istočasnosti zakonodajne oziroma naredbodajalne in izvršne oblasti. S tem so bili postavljeni novi temelji resnične demokratične ljudske oblasti, ki naj ima popolno pravico odločanja na svojem območju, držec se pri tem predpisov višjih samoupravnih organov.

Predsedstvo SNOS je po sklepu SNOS izdalo nato odlok, v katerem razpisuje volitve in določa število odbornikov, ki se volijo v KNOO, volilni red in čas volitev. V 2. členu odlok določa: »Na osvobojenem slovenskem ozemlju se vršijo volitve od vključno 25. marca do vključno 30. aprila 1944. Na ozemlju, ki ga trenutno kontrolira sovražnik, se izvedejo volitve vzporedno z osvobajanjem.« Prvič v zgodovini so dobile volilno pravico tudi ženske in vsi državljani, stari nad 18 let. Volivci krajevnih odborov izvolijo okrajne skupščine, te pa izvršni odbor.

S tem razpisom so se začele po vsej Sloveniji volitve v prve KNOO, najprej na osvobojenem ozemlju, pozneje pa tudi na ozemlju, ki ga je kontroliral sovražnik.

V sedanji občini Škofja Loka so se vršile volitve v KNOO od oktobra do konca novembra 1944. Volitve so bile ponekod v posebnih prostorih, ki so bili v ta namen okrašeni, drugje pa so se vršile na prostem, konspirativno zaradi prisotnosti okupatorja. Veljci so izbirali svoje zastopnike s kandidatnih list,

ki jih je predlagala Osvobodilna fronta. Kandidati za odbornike so bili starejši aktivisti, žene in mladina, ki so se že izkazali kot dobri sodelavci osvobodilnega gibanja. Partizanski dnevnik z dne 8. novembra 1944 je ob tej priložnosti zapisal: »V vaseh na Gorenjskem so volitve. Na katerokoli stran neba se napotiš, ne boš napravil uro hoda, da ne bi prišel do močnih nemških postojank. Toda to nas prav nič ne moti: razpostavili smo straže okoli vasi, nekaj patrol in opazovalcev, pa smo šli mirno na delo. Volilni prostor je bil ta čas že ves v zelenju in slovenskih zastavah. Vse je bilo v prazničnem razpoloženju...« in nadaljeval: »...Ženske so temeljito izkoristile svojo prvo volilno pravico in zasedle dobro polovico mest v odborih. Te volitve so dokazale, da vse švabske in švabobranske postojanke, pa najsi bodo še tako blizu, ne morejo zavreti našega poleta in nam ne morejo odtujiti ljudstva, ki je in bo z nami do kraja — do svobode.«

Tako so se vršile volitve povsod tam, kjer so bila vsaj trenutno osvobojena ozemlja. Nekateri kraji pa so kljub bližini okupatorja izvajali volitve: n. pr. volitve v krajevni narodnoosvobodilni odbor Železniki so opravili v Studenski grapi. Tja so prišli vsi simpatizerji OF iz Železnikov, terenski aktivisti, kurirji, partizani, zaposleni v partizanskih delavnicah itd. S kratkim nagovorom članov okrajne volilne komisije je bil zbranim volivcem obrazložen namen volitev. Zaradi tehničnih ovir so bile volitve opravljene z dviganjem rok. Na osvobojenih ozemljih, n. pr. v Davči, pa so izvedli volitve tajno z listki. Bile so pri Jemcu, kjer so v ta namen okrasili celotno volišče. Za predsednika je bil izvoljen Ivan Prezelj.

Iz sejnih zapisnikov novo izvoljenih odborov razberemo tri najvažnejše sklepe: izvedba popolne mobilizacije vseh sposobnih prebivalcev in materialnih sredstev za uspešno dokončanje vojne, uvedba šolskega pouka in pobiranje narodnega davka. Zanimanje za prve volitve je bilo ogromno, saj je v zapisnikih ugotovljena udeležba od 90 do 98 %.

V tem času, od oktobra do decembra 1944, so bili izvoljeni naslednji krajevni narodnoosvobodilni odbori: Davča, Potok, Češnjica, Železniki, Ostri vrh, Martinj vrh, Hotavlje, Volaka, Leskoviča, Poljane, Vinharje, Hotovlja, Volča, Brda, Malenski vrh, Žetina, Javorje, Delnice, Koprivnik, Sovodenj, Stara Oselica, Stirpnik, Podlonk, Studeno, Sv. Tomaž, Lajše, Topole in Bukovščica. V januarju 1945 pa je bil izvoljen še KNOO Zali log. Vsi drugi kraji pa so bili po okupatorjih in domobrancih tako močno kontrolirani, da volitev še ni bilo moč izvesti, kot n. pr. Lučine, Gorenja vas, Zminec, Selca, Škofja Loka in okolica ter vasi spodnjega dela Selške in Poljanske doline. Takoj po osvoboditvi pa so bili izvoljeni še KNOO Pevno, Sv. Duh in Škofja Loka.

Po osvoboditvi je bila izvedena reorganizacija dotedanjih krajevnih narodnoosvobodilnih odborov in opravljene volitve v nove krajevne narodnoosvobodilne odbore. Volitve, ki so bile 12. avgusta 1945, so narekemale nove razmere, nastale po osvoboditvi, ki so zahtevale tudi novo teritorialno razdelitev. V tem času so bili izvoljeni naslednji krajevni narodnoosvobodilni odbori: Gorenja vas, Hotavlje, Leskoviča, Poljane, Hotovlja, Lučine, Brebovnica, Trebija, Stara Loka, Javorje, Luša, Lenart, Bukoviča, Bukovščica, Dolenja vas, Topole, Lajše, Selca, Dražgoše, Studeno, Podlonk, Železniki, Ostri vrh, Martinj vrh, Sorica, Sovodenj, Reteče, Trata, Puštal, Log, Zminec, Škofja Loka, Davča, Zali log. Ob tej priložnosti so bili ukinjeni oziroma priključeni sosednjim krajevnim narodnoosvobodilnim odborom nekateri prejšnji, in sicer: Volaka k Hotavljam, Vinharje k Hotavljam, Delnice, Volča, Brda in Malenski

vrh k Poljanam, Žetina k Javorjam, Koprivnik k Sovodnju, Stara Oselica k Trebiji, Potok k Zalem logu. Naloge krajevnih narodnoosvobodilnih odborov so se morale prilagoditi takratnim razmeram, ki jih je karakteriziralo predvsem povojno stanje s kopico razrušenega, na drugi strani pa utrditev doseženih rezultatov narodnoosvobodilne borbe. Zaradi tega je bilo vse njihovo delo usmerjeno na področje obnove, preskrbe prebivalstva in vojske ter normaliziranje življenja. Zaradi splošnega pomanjkanja materialnih sredstev te naloge niso bile majhne in lahke ter so zaradi tega KNOO v tem času odigrali izredno važno in pomembno vlogo.

Dne 28. avgusta 1945 se je iz predstavnikov KNOO osnovala okrajna skupščina z izvršnim odborom v Škofji Loki. V okraj Škofja Loka so bili poleg zgoraj navedenih krajevnih odborov vključni tudi KNOO s področja Žirov, dela sedanje občine Medvode in del Žabnice. Z ukazom Narodne vlade Slovenije pa so se 1. novembra 1946 formirali iz prejšnjih krajevnih NOO krajevni ljudski odbori s sedeži Davča, Zali log, Sorica, Železniki, Martinj vrh, Češnjica, Selca, Bukovica, Luša, Hotavlje, Leskoviča, Trebija, Gorenja vas, Lučine, Poljane, Javorje, Log, Zminec, Stara Loka, Reteče, Trata, Puštal, Sovodenj in Škofja Loka. Ti krajevni ljudski odbori pa so zajemali že večja področja in so bila zato nekatera manjša območja, ki so prej predstavljala samostojen KNOO, vključena v nove krajevne ljudske odbore, n. pr. Ostri vrh v KLO Martinj vrh, Podlonk, Studeno in Dražgoše v KLO Češnjica, Lajše, Topole in Dolenja vas v KLO Selca, Bukovščica v KLO Bukovica, Lenart v KLO Luša, Hotovlja v KLO Poljane in Brebovnica v KLO Lučine.

Redne volitve za območja novo formiranih krajevnih ljudskih odborov so bile 30. novembra 1947. Mandatna doba teh odbornikov je bila dve leti in so bile naslednje volitve 18. decembra 1949. Krajevni ljudski odbori so delovali do 18. aprila 1952, ko je bil sprejet zakon o novih občinah. Brez dvoma so krajevni ljudski odbori — kljub temu, da še niso imeli večjih pristojnosti, saj so bili le izvrševalci posameznih nalog okrajnega ljudskega odbora, ki je v tem času operativno posegal v vsa področja družbenega in gospodarskega življenja — mnogo napravili na področju obnove naših vasi, pri reševanju socialnih problemov, zaposlovanju ljudi, mobilizaciji ljudi v novo nastajajočo industrijo, pomembno vlogo pa so opravili tudi na področju odkupa in izterjevanja davkov.

Z zakonom o občinskih ljudskih odborih pa je bila uzakonjena tudi nova teritorialna razdelitev. Ustanovljene so bile nove občine s sedeži Gorenja vas, Poljane, Sovodenj, Zminec, Železniki, Selca, Zali log in mestna občina Škofja Loka. V občino Zali log so se združili krajevni ljudski odbori Davča, Zali log in Sorica, v novo občino Železniki so se združili KLO Železniki, Martinj vrh in Češnjica, v novo občino Selca KLO Selca, Bukovica in Luša, v novo občino Gorenja vas KLO Hotavlje, Leskoviča, Trebija, Lučine in Gorenja vas, v novo občino Poljane KLO Poljane in Javorje, v novo občino Zminec KLO Zminec in Log, v občino Sovodenj KLO Sovodenj, v mestno občino Škofja Loka pa KLO Trata-kolodvor, Puštal, Reteče in Stara Loka. Prve občinske volitve v zgoraj navedene občinske ljudske odbore so bile 7. decembra 1952.

Z izjemo mestne občine Škofja Loka, ki je imela posebne pravice, se pristojnosti drugih občinskih odborov še niso bistveno povečale. Še vedno so bili to ljudski odbori, ki so sicer predstavljali ljudsko oblast na svojem teritoriju, vendar so bili vezani na sklepe okrajnega ljudskega odbora, njihov aparat pa je bil podaljšek organov okrajnega ljudskega odbora. Z zakonom o občinskih

Ljudskih odborih iz leta 1952 (Uradni list LRS, št. 19—88/52) se je brez dvoma začel proces prenašanja pristojnosti od višjih organov na občinske ljudske odbore, ki so bili v tem letu izvoljeni. Ta proces je šel ponekod hitreje, drugod pa zaradi objektivnih in subjektivnih razlogov počasneje. Imel pa je občinski ljudski odbor pravičo izdajati samostojne predpise, predvsem za gospodarske, komunalne, kulturne in socialne zadeve občine. Nekateri občine so izdale že samostojne odloke o javnem redu in miru, o lokalnih davščinah, izvajale so večja komunalna dela, kot so elektrifikacija, gradnja vodovodov, gradnja mostov, sprejemale so svoj proračun in predlagale okrajnemu ljudskemu odboru sprejetje nekaterih predpisov.

Z vse večjo decentralizacijo in z uvedbo delavskega samoupravljanja v podjetjih in družbenega upravljanja v ustanovah in zavodih pa se leta 1955 prične uveljavljanje novih občin (komun), ki se po pristojnosti in območjih bistveno razlikujejo od starih občin. Tako so bile na našem teritoriju formirane tri nove občine, in sicer v Gorenji vasi za področje Poljanske doline, v Železnikih za področje Selške doline in v Škofji Loki za področje Škofje Loke in okolice. Ta reorganizacija je bila izvedena 1. septembra 1955. Bile so ukinjene dotedanje občine Poljane, Sovodenj in Gorenja vas in reorganizirane v novo občino za Poljansko dolino s sedežem v Gorenji vasi; dalje občine Železniki, Selca in Zali log v novo občino za Selško dolino s sedežem v Železnikih; občina Zminec pa se je združila z mestno občino Škofja Loka.

Pred reorganizacijo občin v septembru 1955 je bil sprejet zakon o pristojnosti občinskih in okrajnih ljudskih odborov, in sicer 9. julija 1955, ko ga je potrdila Zvezna ljudska skupščina. Nova reorganizacija še ni omogočila takšnega razvoja občin, kot ga je zasledovala vsebina zakona, ker so še vedno obstajale občine, ki niso bile gospodarsko razvite in zato tudi niso bile sposobne prevzemati pristojnosti in nalog, ki jim jih je zakon predpisal. Iz teh razlogov je okrajni ljudski odbor še vedno opredelil občini Gorenja vas in Železniki kot manj razviti, medtem ko se je Škofja Loka štela za bolj razvito občino. To dokazuje tudi struktura prebivalstva, in sicer je v Gorenji vasi ok. 70 %, v Železnikih ok. 50 %, v Škofji Loki pa 35 % kmečkega prebivalstva. Občine so začele sprejemati samostojne družbene plane in proračune, ustanovljeni so bili sveti pri občinskih ljudskih odborih kot samoupravni organi, ki so imeli v posameznih zadevah precejšnje pristojnosti, tako n. pr. svet za gospodarstvo, svet za komunalne in stanovanjske zadeve, svet za socialno varstvo in zdravstvo, svet za kulturo, prosveto in šolstvo. Sveti so že lahko izdajali samostojne odloke, n. pr. odlok o zatiranju sadnih škodljivcev itd. Ljudski odbor je ustanavljal samostojne zavode in gospodarske organizacije, imenoval in razreševal je tudi direktorje vseh gospodarskih organizacij, ustanov in zavodov, ukinjal in ustanavljal je osnovne in nižje šole itd. Skratka, pristojnosti občine so se tako povečale, kot je to narekoval perspektivni družbeni razvoj Jugoslavije, ki je zasledoval in še zasleduje cilj, da se občine razvijejo v samostojne politično-teritorialne ekonomske enote, ki bodo sposobne same živeti in se razvijati.

Julija 1957 je bil sprejet zakon o volitvah in odpoklicu odbornikov ljudskih odborov in so bile razpisane volitve v nove občinske ljudske odbore. Volitve so bile v oktobru 1957, in sicer so se takrat prvič volili tudi odborniki zbora proizvajalcev (za občinski in okrajni zbor proizvajalcev), ki ga do tedaj še ni bilo. V zbor proizvajalcev so prvič volila svoje predstavnike podjetja in kmetijske organizacije. S tem, da so začeli delati zbori proizvajalcev, se je

oblast in upravljanje v občini približala neposrednemu proizvajalcu, proizvajaleci pa so dobili večji vpliv na celotni razvoj v občini in na poslovanje organov občinskega ljudskega odbora.

Kmalu po volitvah pa se je začelo kazati, da v občini Gorenja vas ni dovolj pogojev za samostojen gospodarskopolični razvoj, in sicer zaradi pomanjkanja gospodarskih kapacitet, prav tako pa tudi ni bilo dovolj sposobnega kadra, ki bi lahko tak razvoj zagotovil. Vse to je narekovalo, da je začelo tamkajšnje politično vodstvo razmišljati o smotrnosti obstoja takšne občine in proti koncu leta 1958 sklenilo, da predloži prebivalstvu na zborih volivcev v potrditev predlog za združitve z občino Škofja Loka. Zbori volivcev so združitve odobrili in tako je prišlo 1. januarja 1959 do uradne združitve obeh občin.

Z združitvijo obeh občin so nekateri odborniki odpadli, ker je za celotni teritorij obveljal ključ odborniških mest občine Škofja Loka. V Poljanski dolini so sedaj bolj zaživeli krajevni odbori, ki so obstajali v Poljanah, Gorenji vasi, Sovodnju, Lučinah, Javorjah, Leskovici, Hotavljah in Trebiji. S to združitvijo se je precej spremenila socialna struktura občine v korist kmečkemu prebivalstvu in je zato stala pred ljudskim odborom odgovorna naloga, kako v predelu Poljanske doline zagotoviti hitrejši gospodarski razvoj. Ljudski odbor se je te naloge s polno odgovornostjo oprijel in v nekaj letih dosegel pomembne uspehe, predvsem na področju obrti, gostinstva in turizma, prometa in kmetijstva. Ustanovljena sta bila tudi dva industrijska obrata in dokončno so bile elektrificirane vse vasi v dolini.

Občina Železniki je bila sicer nekoliko bolj razvita in ekonomsko močnejša kot občina Gorenja vas, vendar ni bila ekonomsko dovolj močna, da bi prevzemala nove in nove pristojnosti, ki so se prenašale iz okraja na občine (sodišče, socialno zavarovanje, kataster, inšpekcije itd.), da bi te službe organizirala in jih finansirala. Vse to je narekovalo tudi tamkajšnjemu vodstvu, da je začelo razmišljati o združitvi z močnejšo politično-teritorialno enoto. Tako so se odločili, da se združijo z občino Škofja Loka. Do dejanske združitve je prišlo 1. junija 1961.

Nova občina Škofja Loka šteje 24.000 prebivalcev in je po razsežnosti največja v kranjskem okraju, po strukturi prebivalstva pa z največjim odstotkom kmečkega prebivalstva in z narodnim dohodkom povprečno 280.000 dinarjev na prebivalca.

Tudi ob združitvi občine Železniki in občine Škofja Loka je na celotnem novem področju odpadlo nekaj odbornikov, tako da šteje sedaj občinski zbor 35 odbornikov in prav toliko tudi zbor proizvajalcev. Na prvi seji je bil sprejet statut občine, kjer se med drugim določajo tudi območja krajevnih odborov, katerih je v novi občini 32, in sicer: Bukovica, Davča, Dražgoše, Godešič, Gorenja vas, Gosteče, Hotavljje, Javorje, Leskovica, Log, Lučine, Luša, Martinj vrh, Ostri vrh, Podlonk, Pevno, Poljane, Puštal, Selca, Sovodenj, Stara Loka, Stari dvor, Sorica, Sv. Duh, Trebija, Volča, Zali log, Zapraval in Zminec. Poleg teh krajevnih odborov pa so bile osnovane tudi tri stanovanjske skupnosti, in sicer: prva za področje Škofje Loke, druga za področje Trata—Stari dvor in tretja za področje Železniki—Češnjica. Krajevnim odborom je bilo s statutom določeno, da skrbijo za gradnje in vzdrževanje komunalnih naprav v naselju, da dajejo mnenja in pripombe k delu ljudskega odbora in da sklicujejo zbere volivcev. Za mestno področje in Trato kot bolj naseljeno območje, kakor tudi Železnike, pa poleg krajevnega

odbora deluje tudi stanovanjska skupnost, ki prevzema tudi reševanje socialnih in vzgojnih dejavnosti, zadovoljevanje dnevnih potreb družine in organizira nekatere obrtne servise.

Poleg upravnih organov na sedežu občine v Škofji Loki delujejo na sedežih bivših občin krajevni uradi, ki so pristojni za vodenje matične službe, izdajanje raznih potrdil in sprejemanje prošenj državljanov; vse to s ciljem, da manjše stvari lahko državljani opravijo v bližini svojega kraja. Ti krajevni uradi poslujejo v Poljanah, Gorenji vasi, Železnikih, Selcih in Zalem logu.

V vsem obdobju rasti in razvoja naše ljudske oblasti, njene naloge niso bile nikoli lahke. Premagovati je bilo treba nešteto težav, ki so se razlikovale po času in kraju. Spomnimo se nalog med vojno, ko je bilo treba preskrbovati partizansko vojsko, ki je na našem področju ni bilo malo, in skrbeti za prehrano prebivalstva, ki ni imelo drugih možnosti za preživljanje. Tudi v povojni dobi nekaj let ni bilo lahko, saj je bilo na našem področju porušeni mnogo hiš, veliko vasi gospodarsko izčrpanih, mnogo perečih socialnih problemov, ki jih je zapustila vojna, na drugi strani pa zavestno stiskanje pasu, da smo lahko začeli graditi lastne gospodarske kapacitete na socialističnih osnovah. Uspehi niso bili majhni, pa če jih merimo iz katerihkoli vidikov. Skrivnost doseženih uspehov je brez dvoma v tem, da je bila ta nova oblast revolucionarna, da je izšla iz ljudstva in da je delovala tako, kot je bilo za večino ljudstva koristno. Njeni nosilci so bili aktivisti naše Partije, Osvobodilne fronte, bivši partizani in drugi državljani, ki so imeli pred seboj edini cilj: ustvariti tudi našemu človeku boljše pogoje za življenje. Danes smo nosilci oblasti oziroma upravljanja prav vsi državljani. To upravljanje se manifestira na vseh področjih družbenega življenja in udejstvovanja. Zbori volivcev, delavski sveti, združni sveti, šolski odbori, sveti pri ljudskem odboru, zbor proizvajalcev, krajevni odbori, razni upravni odbori, skratka vsepovsod je dana možnost in pravica, da se lahko v najširšem smislu udeležujemo pri vodenju svoje občine. Več upravljavcev, več misli, več pobud, več prizadevanja — hitreje bomo napredovali in ustvarili večje blagostanje našim delovnim ljudem.